CUM A FOST DESCOPERIT MORNIEL MATHAWAY

WILLIAM TENN

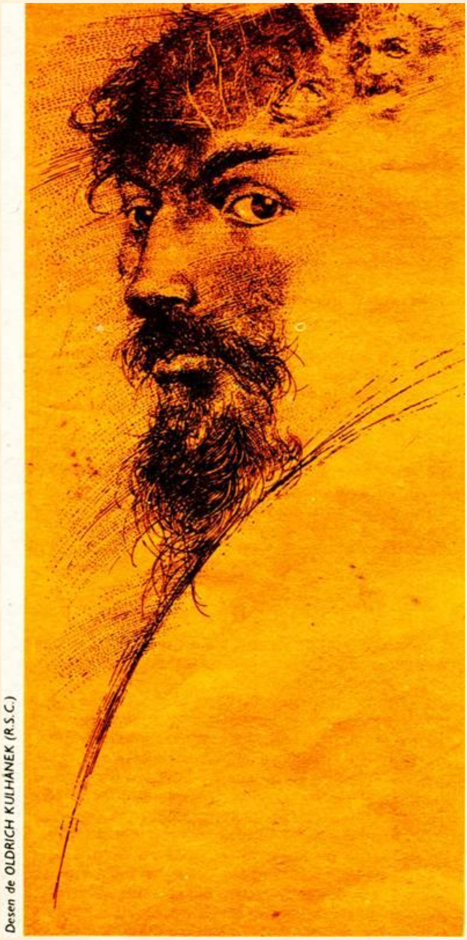

Toată lumea e stupefiată să vadă cît de mult s-a schimbat Morniel Mathaway de cînd a fost „descoperit”. Toată lumea, cu excepţia mea. Ei îşi amintesc de un pictor din Greenwich Village, fără talent şi spălîndu-se cam rar, care îşi începea o frază din două cu „EU” şi termina una din trei cu „MINE”. Avea orgoliul bolnăvicios al acelora care se îndoiesc de ei, şi bănuiesc, fără să îndrăznească să şi-o mărturisească, că sînt artişti de mîna a doua (sau mai rău) şi care nu încetează să-i inoportuneze cu lăudăroşeniile lor pe aceia care au răbdarea să-i asculte.

Eu înţeleg transformarea care s-a petrecut cu el, modestia sa exagerată, la fel de bine ca şi reuşita lui, pe cît de bruscă pe atît de neaşteptată. Trebuie să spun că eram acolo în ziua cînd a fost „descoperit” – folosesc acest cuvînt în lipsă de altceva mai bun – dar nu este fără îndoială cel mai potrivit, dacă luăm în considerare cît de mult acest lucru este IMPOSIBIL (am zis chiar IMPOSIBIL, nu IMPROBABIL.). Ori de cîte ori încerc să-mi explic, mă aleg cu crampe la stomac şi cu o durere zdravănă de cap.

În ziua aceea, vorbeam tocmai despre descoperirea lui. Încercam să-mi menţin un echilibru precar pe unicul scaun din micul şi frigurosul său

atelier din Bleecker Street, fiindcă eram prea păţit ca să mă aşez în fotoliu.

Morniel îşi plătea practic chiria datorită acestui fotoliu, masă informă de catifea uzată şi jegoasă al cărui loc de şezut era foarte înalt în faţă şi foarte jos în spate. De îndată ce luai loc în el buzunarele începeau să ţi se golească de conţinut – mărunţiş, chei, portmonee... dispăreau într-o junglă de arcuri mîncate de rugină şi bucăţi de lemn cariat.

De fiecare dată cînd un nou venit sosea la el, Morniel îşi făcea un punct de onoare din oferirea „celui mai bun” loc. Şi, în timp ce invitatul se chinuia penibil pentru a-şi aranja într-un fel fesele între arcuri, Morniel îl privea cu ochii strălucind de bună dispoziţie şi cupiditate. De asemenea, încerca să-l facă pe oaspete să rîdă, fiindcă, cu cît se fîţîia mai mult, cu atît prada era mai bogată.

De cum ieşeau invitaţii pe uşă, demonta fotoliul şi îşi număra încasările, ca un băcan la sfîrşitul zilei.

Aşa că scaunul era mai puţin periculos, deşi trebuia să stai tot timpul încordat ca să nu cazi cumva.

În ce-l priveşte pe Morniel, el nu risca nimic – se aşeza întotdeauna pe pat.

*

„N-o să încetez niciodată, îmi explica el, să aştept ziua cînd un negustor sau un critic cu un gram de creier în cap o să-mi vadă opera. Nu se poate să nu se întîmple, Dave, ştiu că ceea ce fac eu e prea bun. Cîteodată mi-e şi frică – aproape că am prea mult talent pentru un singur om.”

„Evident, am zis, dar trebuie să ţii seama de...”

„Oh! nu vreau să spun prin asta că e prea mult talent pentru MINE, continuă el, temîndu-se să nu-l înţeleg cumva greşit. Am fundul lat, ştii, şi inima destul de largă. Un tip de mai mică anvergură ar risca să fie distrus de o atît de perfectă totalitate a percepţiei, de o atît de absolută înţelegere a Gestalt-ului spiritual, aşa cum îmi place să-i spun. Spiritul lui ar crăpa ca o sticlă veche cu vin nou. Dar nu al meu, Dave, nu al meu!”

„Perfect, spun eu, e minunat. Totuşi aş vrea să te fac...”

„Ştii la ce mă gîndeam, azi dimineaţă?”

„Nu, şi ca să fiu sincer, nici nu mă...”

„Ei bine, Dave, mă gîndeam la Picasso. La Picasso şi la Rouault. Mă dusesem înspre piaţă ca să fac rost de ceva haleală pentru prînz – ştii proverbul – mîna e mai iute decît ochiul – cînd am început să mă gîndesc la starea picturii moderne. Mă gîndesc adeseori la asta, Dave, ştii...”

„Adevărat? Trebuie să spun că eu am tendinţa...”

„Mergînd înspre parcul Washington îmi ziceam: cine are o operă într-adevăr importantă în pictura de astăzi? Cine este cu adevărat un mare între mari? Ei, nu mă pot gîndi decît la trei nume – Picasso, Rouault – şi cu mine. Nici un altul nu face o operă cu adevărat viabilă şi originală în zilele noastre! Doar trei nume, închipuie-ţi, trei nume, din miriada de oameni care pictează pe planetă în acest moment! Ah! Te simţi cu adevărat singur cînd te gîndeşti la asta, Dave.”

„Te înţeleg, bătrîne, zic eu. Dar pe de altă parte, tu,...”

„Şi pe urmă, m-am întrebat – de ce stau lucrurile astfel? Geniul a fost întotdeauna atît de rar, e vorba oare de o limitare statistică valabilă pentru toate epocile sau e o caracteristică a epocii noastre? Şi de ce întîrzie atît de mult să mă descopere? Da, Dave, m-am gîndit mult la treaba asta, umil, cu scrupule, fiindcă e o problemă importantă. Şi iată răspunsul pe care l-am găsit.”

M-am lăsat păgubaş. Prudent, m-am ghemuit pe scaun şi l-am ascultat debitînd teorii estetice pe care le mai auzisem din gura unei alte duzini de pictori din Village. Singurul lucru care nu se potrivea era acela de a şti CINE era încarnarea cea mai perfectă, MODELUL acestei estetici. Morniel – şi asta desigur că nu vă va surprinde peste măsură – era de părere că el era acela.

*

Băiatul acesta cam stîngaci, căruia nu-i plăcea să se radă şi care-şi închipuia că e pictor venise la New York din Pittsburg (Pennsylvania). Pe vremea aceea îl admira pe Gauguin şi încerca să-l imite; ore întregi, cu un accent care părea să fie de Brooklyn, dar care era în realitate de Pittsburg, revăzut şi adăugit de cinema, ţinea discursuri despre MISTICA simplităţii ţărăneşti.

După ce-şi lăsase barbă şi participase la cîteva cursuri ale Art Student League, îl uită pe Gauguin. Puţin cîte puţin, îşi puse la punct tehnica sa – TAŞISMUL SUPRAPUS.

Pictura lui era pur şi simplu proastă; cu cea mai mare bunăvoinţă era imposibil s-o calificăi altfel. Nu e numai opinia mea personală, deşi am împărţit mult timp atelierul cu doi pictori moderni şi am fost căsătorit timp de un an cu o a treia. Aceeaşi opinie o împărtăşesc mai multe persoane care se pricep la pictură şi i-au examinat în chip obiectiv opera, neavînd nici un motiv personal să-i poarte pică. Printre acestea era şi un excelent critic,

specializat în pictură non-figurativă, care declară, după ce privise îndelung, cu gura căscată, o pînza pe care mi-o dăruise Morniel şi pe care o atîrnase el însuşi, în ciuda protestelor mele, deasupra căminului. „Nu numai că nu exprimă nimic, plastic sau grafic, dar ai impresia privind-o că nici măcar nu-ţi pune probleme... PICTURALE, dacă putem folosi cuvîntul în legătură cu... asta. Alb pe alb, taşism suprapus, non obiectivism, neo-abstracţionism sau cum vreţi să-i spuneţi, e zero, absolut ZERO! Nu e decît, pur şi simplu, opera unuia din acei diletanţi bărboşi, buni de gură şi plini de complexe care infestează Village-ul."

Vă puteţi întreba de ce, în aceste condiţii, îmi mai pierd vremea cu Morniel. Ei bine, mai întîi pentru că locuiesc la trei case de el. Şi pe urmă, e destul de pitoresc, în felul lui puţin apaş. După ce petrec o noapte întreagă lucrînd la un poem recalcitrant, dau cîte-o raită pe la el, ca să discut şi altceva decît literatură.

Necazul este – şi uit mereu acest lucru – că nu e vorba niciodată de o conversaţie, ci de un monolog neîntrerupt unde de-abia apuc să plasez şi eu un cuvînt, cînd şi cînd.

Diferenţa între mine şi Morniel, vedeţi dumneavoastră, este că lucrările mele au fost publicate, chiar dacă numai în mici reviste de avangardă, pe cînd el nu a expus nici măcar o singură dată.

*

La drept vorbind, mai există un motiv, care este în relaţie directă cu singurul talent pe care-l posedă cu adevărat.

Din punct de vedere material mă descurc la limită. O mulţime de lucruri care-mi fac poftă – hîrtie fină de scris, cărţi rare pentru biblioteca mea – îmi sînt, vai!, inaccesibile. Cînd pofta mea – după o nouă culegere de poezii de Wallace Stevens, de exemplu – devine prea puternică, trec pe la Morniel ca să-i vorbesc despre asta.

Apoi mergem la librărie, fiecare separat. Eu îl ţin de vorbă pe librar în legătură cu o carte epuizata şi peste măsură de scumpă pe care intenţionez să i-o comand şi, în acest timp, Morniel îl şterpeleşte pe Stevens. Bineînţeles, am intenţia să plătesc tot de îndată ce o să pun mîna pe ceva parale.

E extraordinar. Nu l-am văzut niciodată să atragă cea mai mică bănuială asupra lui. Bineînţeles, trebuie să-i întorc această favoare, jucînd acelaşi rol în magazinul cu materiale pentru artişti, unde îşi face proviziile de pensule şi culori.

Una peste alta, relaţiile mele cu el sînt pînă la urmă profitabile. Necazul

e că sînt silit să-l ascult ore întregi perorînd pe subiecte care mă plictisesc profund, şi, în plus, mă mai mustră şi conştiinţa puţin, fiindcă ştiu fără nici o îndoială că el nu-şi va plăti niciodată materialele şterpelite. În definitiv, nu contează; în ce mă priveşte, EU îmi voi plăti cărţile de îndată ce voi putea.

„Imposibil să fiu chiar aşa de unic, spunea el. Şi alţii s-au născut desigur cu acelaşi talent potenţial, dar acesta a fost din nenorocire distrus înainte de a ajunge la maturitate. De ce? În ce fel? Să examinăm puţin rolul pe care-l joacă societatea în...”

Chiar cînd pronunţa cuvîntul „societate”, am văzut, pe peretele din faţă, nişte dungi purpurii care formau desenul luminos al unui mare cub şi, în acest cub, silueta, de asemenea purpurie şi luminoasă, a unui om. Totul plutea la aproximativ un metru deasupra podelei. Apoi, la fel de brusc pe cum apăruse, imaginea tremurătoare şi luminoasă dispăru.

Un miraj? Nici măcar nu era vară, iar în ce mă priveşte, n-am suferit niciodată de iluzii optice. Poate că, la urma urmei, nu era decît o nouă fisură pe cale de formare în peretele atelierului? Acesta era sub acoperişuri şi cînd ploua apa şiroia pe peretele din fund care se afla într-o stare jalnică.

Dar fisuri purpurii? conturînd silueta unui om într un cub? Cam prea complicat pentru o (simplă) fisură în zid. Şi apoi, de ce ar fi dispărut?

„... este eternul conflict al individului, care încearcă să-şi afirme personalitatea, spunea Morniel cu o voce patetică. Fără să mai punem la socoteală...”

*

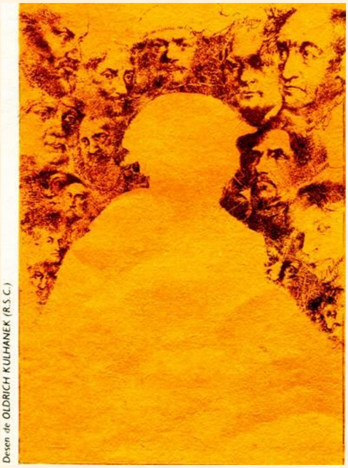

O suită de note muzicale foarte ascuţite se succedară rapid. Şi de data aceasta, în centrul camerei, la vreo cincizeci de centimetri de podea, liniile purpurii reapărură – înceţoşate, transparente, delimitînd, ca şi prima oară, silueta unui om.

Morniel se ridică brusc, fixînd apariţia. „Ce se... bîigui el”.

Din nou, cutia dispăru.

„Ce... se întîmplă?”

„Habar n-am”, i-am răspuns. „Dar am impresia că începe să se precizeze”. Din nou, notele muzicale răsunară şi cubul purpuriu

reapăru, de data aceasta la nivelul solului. Purpuriul deveni din ce în ce mai deschis şi mai substanţial. În acelaşi timp, notele urcară gama pînă ce deveniră inauzibile.

Cînd deveni în întregime opacă, o uşă culisă pe una dintre laturile cutiei; un om ieşi. Purta veşminte care păreau să se termine peste tot cu catarame extravagante.

Se uită o clipă la mine, apoi se întoarse spre Morniel.

„Morniel Mathaway?” întrebă el.

„D... Da”, spuse Morniel, retrăgîndu-se pe nesimţite spre frigider.

„Dragă Morniel Mathaway”, zise omul ieşit din cutie, „numele meu este Glescu, şi vă aduc salutările anului 2487 era noastră!”

Cum noi eram incapabili să găsim vreun subiect acceptabil de conversaţie, am preferat să păstrăm tăcerea. În mod automat, m-am ridicat şi m-am apropiat de Morniel, simţind nevoia obscură de a fi aproape de cineva cunoscut.

2487... mă gîndi. Evident, nu văzusem niciodată pe cineva îmbrăcat astfel. Mai mult încă, nici măcar nu mi-aş fi putut IMAGINA că cineva s-ar putea îmbrăca în felul acesta, şi credeţi-mă, nu s-ar putea spune că duc lipsă de imaginaţie. Veşmintele lui nu erau transparente, fără să fie totuşi în întregime opace. Prismatice ar fi un termen mai corect, cu o mulţime de culori alternînd fără încetare, mai ales la nivelul nenumăratelor catarame. Era ceva indescriptibil. Nu semăna cu nimic identificabil.

În ceea ce-l priveşte pe domnul Glescu, era cam de aceeaşi talie ca Morniel şi ca mine, şi avea probabil aceeaşi vîrstă ca noi. Dar avea ceva... cum să spun, o calitate, da, o adevărată CALITATE, care l-ar fi intimidat pe însuşi ducele de Wellington. Civilizat, da, iată cuvîntul pe care-l căutam; era omul cel mai civilizat pe care-l văzusem vreodată.

El înaintă cu un pas. „Şi acum”, zise el cu o voce cu rezonanţe profunde, „vom îndeplini un ritual tipic pentru secolul al XX-lea – ne vom strînge mîinile.”

Îndepliniră deci un ritual tipic pentru secolul XX, dîndu-ne mîna. Mai întîi Morniel, pe urmă eu, şi nu fără ezitare. Cu această ocazie, dl Glescu mă făcu să mă gîndesc la un fermier din Yowa mîncînd pentru prima oară cu beţişoare într-un restaurant chinezesc. O dată terminată ceremonia, el se îndreptă şi ne privi – sau, mai curînd, îl privi pe Morniel – cu un surîs radios.

— Ce moment, nu-i aşa? spuse el. Ce moment suprem! Nu găsiţi?

*

Morniel inspiră profund; am văzut că-şi revenise din şoc şi mintea lui reîncepea să funcţioneze normal.

„De ce SUPREM?” întrebă el. „Ce are aşa deosebit clipa asta? Sînteţi... inventatorul călătoriei în timp?”

Domnul Glescu izbucni în rîs. – „Eu? Un INVENTATOR? Vai, nu. Absolut deloc! Transferul temporal a fost inventat de Antoinette Ingeborg – dar ce contează, era după epoca dv. Inutil să intrăm în detalii, cu atît mai mult cu cît nu am la dispoziţie decît o jumătate de oră.”

„De ce doar o jumătate de oră?” întrebai, nu atît din curiozitate, cît fiindcă mi se părea o întrebare bună.

„Skindromul nu poate fi menţinut mai mult”, explică el. „Skindromul este... să zicem că este un aparat de transfer temporal care ne permite să apărem în epoca dv. Cheltuiala de energie este aşa de mare că nu se poate face o călătorie în timp decît o dată la cincizeci de ani. Acest privilegiu e decernat ca un fel de Gopel. Am folosit termenul exact? E vorba de Gopel, nu? Un premiu foarte important, care se atribuia în epoca dv?”

Am avut o inspiraţie subită?

„Vreţi să spuneţi NOBEL, nu? Premiul Nobel?”

Dădu entuziasmat din cap. „Exact! Premiul Nobel. Se acordă dreptul de a efectua această călătorie unor eminenţi savanţi, ca un fel de Premiu Nobel. Vedeţi, o dată la fiecare cincizeci de ani, gardunaxul alege un om cu deosebire strălucit în domeniul său de activitate. Pînă în prezent, bineînţeles, această ocazie a fost întotdeauna oferită unor istorici care şi-au irosit jumătatea de oră la asediul Troiei, la explozia primei bombe atomice la Los Alamos sau la descoperirea Americii, lucruri de felul acesta. Anul acesta însă...”

„Da?” îl întrerupse avid Morniel. Deodată ne amintirăm amîndoi că dl Glescu îi cunoştea numele. „Ce fel de savant sînteţi dumneavoastră?”

„Într-un fel, sînt şi eu un istoric, însă specialitatea mea este istoria artei. Şi, în cadrul istoriei artei, sînt specializat în...”

„Ei bine? În ce sau în cine sînteţi specialist?” repetă Morniel, gîfîind uşor.

Domnul Glescu se înclină uşor. „Specialist în dumneavoastră, domnule Mathaway. Cred că n-o să mă contrazică nimeni dacă afirm, cu toată modestia, că sînt cea mai mare autoritate a epocii mele în viaţa şi opera lui Morniel Mathaway. Da, domnule, specialitatea mea sînteţi dumneavoastră!”

Morniel se făcu alb ca hîrtia şi merse să se aşeze pe marginea patului, cu mii de precauţii, ca şi cum ar fi avut genunchii de sticlă. De mai multe ori, deschise gura ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, dar se pare că nu era în stare să scoată nici cel mai mic sunet. În sfîrşit, se ridică şi, strîngîndu-şi pumnii, reuşi să spună, cu o voce hîrşîită – „Vreţi să spuneţi... că sînt... celebru? CHIAR ATÎT de celebru?”

„Celebru? Dar, scumpe domn, sînteţi mult deasupra celebrităţii! Sînteţi unul dintre puţinii nemuritori pe care i-a produs rasa umană. Aşa cum scriam, într-o frază nu prea rău întoarsă din condei, dacă pot să menţionez acest lucru, în ultima mea lucrare, «MORNIEL MATHAWAY, OMUL CARE A DAT LUMII O NOUĂ ÎNFĂŢIŞARE». Cît e de rar ca eforturile unui singur om...”

„Celebru”, repeta Morniel, şi barba îi tremura ca bărbia unui copil care e gata să plîngă. „Celebru...”

„Da, celebru!” îl asigură domnul Glescu. „Cine a dat cu adevărat avînt picturii moderne? Cine e omul al cărui simţ al liniei şi al culorii domină de cinci secole arhitectura, care a dat oraşelor noastre forma pe care o au, şi care determină totul de la cele mai mici gadgeturi pînă la textura însăşi a veşmintelor noastre?”

„Eu?” întrebă cu voce slabă, Morniel.

„Dumneavoastră! În toată istoria artei, nici un om n-a exercitat o atît de mare influenţă, în domenii atît de diverse, pentru o perioadă atît de îndelungată de timp. Cu cine să vă compar, domnule? Cu ce alt artist v-aş putea oare compara?”

Desen de OLDRICH KULHANEK (R.S.C.)

„Rembrandt?” sugeră Morniel, vizibil doritor să-i vină în ajutor. „Da Vinci?”

Domnul Glescu avu o pufnitură de dispreţ. „Să pui pe Rembrandt şi pe Da Vinci pe acelaşi plan cu dumneavoastră?! Ridicol! Ei n-au avut niciodată universalitatea dumneavoastră, simţul dumneavoastră al cosmicului, al totalităţii universului. Nu, pentru a vă găsi un egal, trebuie, cred eu, să ne întoarcem spre literatură. Shakespeare, POATE Shakespeare, cu vasta sa înţelegere a omului şi a universului, cu inegalabila muzicalitate a poeziei sale,

cu imensa influenţă pe care a exercitat-o asupra evoluţiei limbii engleze. Dar chiar şi Shakespeare, mă tem, chiar şi Shakespeare... clătină trist din cap.”

„Drace!” exclamă Morniel Mathaway.

„Apropo de Shakespeare,” am intervenit eu, „cunoaşteţi cumva un poet cu numele de David Dantzinger? A ajuns pînă la dv. Măcar o parte din opera sa?”

„Dumneavoastră sînteţi?”

„Da”, i-am răspuns, cu nerăbdare, omului venit din anul 2487. „Eu sînt David Dantzinger.”

Îşi încreţi fruntea.

„Vă mărturisesc că nu-mi amintesc... Cărei şcoli de poezie îi aparţineţi?”

„I se spune în diverse feluri. Anti-imagism, cel mai adesea. Sau post-imagism.”

„Nu, spuse domnul Glescu”, după ce se gîndi destul de mult. „Singurul poet din această perioadă şi din această parte a lumii de care îmi amintesc este Peter Tedd.”

„Peter Tedd? N-am auzit niciodată vorbindu-se de el.”

„Atunci înseamnă că nu a fost încă descoperit. Dar nu uitaţi că eu sînt istoric de artă şi nu istoric literar. E perfect posibil, adăugă el pe un ton consolator, ca un specialist în poeţii minori din secolul XX să vă poată situa fără cea mai mică dificultate. Perfect posibil.”

Morniel mă privea surîzător. Îşi venise cu totul în fire şi începea să savureze situaţia prin toţi porii. ÎNTREAGA situaţie. El. „EU”.

După un scurt moment de introspecţie, mi-am dat seama că-l detestam din adîncul sufletului pe Morniel Mathaway.

*

De ce a trebuit ca destinul să-l aleagă tocmai pe Morniel Mathaway? Sînt atîţia pictori care sînt oameni cumsecade...

Spiritul meu, scos din sărite, nu înceta să se învîrtă în cerc. Aceasta dovedeşte, pur şi simplu, că singură perspectiva istorică îţi permite să faci judecăţi de valoare definitive în materie de artă. Atîţia oameni celebri în timpul vieţii sînt astăzi complet uitaţi – să-l luăm, de exemplu, pe acel contemporan al lui Beethoven; în timpul vieţii, era considerat ca cel mai mare dintre cei doi, şi astăzi doar cîţiva muzicologi îi mai cunosc numele. Şi totuşi...

Domnul Glescu privi o clipă indexul mîinii sale drepte, unde un mic punct negru nu înceta să pulseze. „Timpul trece”, spuse el. „Ah! Domnule Mathaway, ce experienţă inefabilă să vă văd în sfîrşit în carne şi oase, în mijlocul atelierului dumneavoastră... Pot îndrăzni oare să vă cer o mică favoare suplimentară?”

„Dar, bine-nţeles”, spuse Morniel ridicîndu-se, „voi face tot ce-mi stă în putinţă pentru a vă îndeplini dorinţa. Nimic nu e destul de bun pentru dumneavoastră.”

Domnul Glescu înghiţi în sec. Era aşa de emoţionat ca şi cum porţile paradisului urmau să i se deschidă largi în faţă.

„Aţi putea... nu cred ca acest lucru o să vă deranjeze... Aţi putea oare să-mi arătaţi pînza la care lucraţi în acest moment? Ah! Să vezi un Morniel Mathaway încă în lucru! Numai gîndul acestei picturi proaspete încă...” închise ochii, ca şi cum nu putea crede că toate acestea erau adevărate.

Morniel merse spre şevalet, şi, cu un gest teatral, dădu la o parte cîrpa care proteja pînza. „Cred”, spuse el cu o voce la fel de uleioasă ca subsolul Texasului, „cred c-o să-i spun FIGURINE FIGURATE NR. 29.”

Încet, savurînd momentul, domnul Glescu redeschise ochii şi se aplecă înainte. „Bine, dar...” spuse el după o lungă tăcere. „Pînza aceasta nu e făcută de dumneavoastră, nu-i aşa, domnule Mathaway?”

Morniel se întoarse, surprins într-un fel, şi aruncă o privire tabloului – „Ba da, ba da, e de mine. FIGURINE FIGURATE NR. 29. O recunoaşteţi?”

„Nu.”, zise Glescu. „N-o recunosc deloc. Şi trebuie să vă spun că sînt extrem de fericit că n-o recunosc. Dacă sînteţi amabil, aş putea vedea şi altceva? O operă mai recentă?”

„Bine dar... asta e chiar ultima”, răspunse Morniel, cuprins de o uşoară nesiguranţă. „Tot restul e anterior. Priviţi, poate că asta o să vă placă.” Scoase o pînză dintr-un dulap încastrat în perete. „E FIGURINE FIGURATE NR. 22, unul dintre exemplele cele mai elocvente din prima mea perioadă.”

*

Domnul Glescu fu străbătut de un frison. „Nişte mîzgăleli suprapuse, s-ar zice.”

„Exact! Însă eu numesc asta taşism suprapus. Fiindcă sînteţi o autoritate în ce mă priveşte, desigur ca ştiţi acest lucru. Şi iată aici FIGURINE FIGURATE NR...”

„V-ar supăra foarte tare dacă mi-aţi arăta şi altceva decît aceste... aceste figurine, domnule Mathaway?” întrebă Glescu pe un ton implorator. „Ceva care să aibă CULOARE ŞI FORMĂ!”

Morniel se scarpină în cap. „A trecut cam multă vreme de cînd n-am mai lucrat în culori adevărate... Oh! Aşteptaţi!” Zîmbind cu toată gura se duse să scormonească în fundul dulapului şi scoase la iveală o veche pînză prăfuită. „Iată unul din puţinele/rarele pînze pe care le-am păstrat din perioada mea de taşism mov.”

„Înţeleg de ce nu aţi păstrat mai multe”, murmură domnul Glescu, cu glas licări. „E absolut...” Ridică din umeri într-un fel pe care oricine a văzut un critic de artă în acţiune îl recunosc imediat. Aşa ceva nu are nevoie de comentarii. Şi dacă eşti tocmai tu pictorul a cărui operă a prilejuit o astfel de reacţie, nici n-ai chef să auzi şi vreun comentariu.

Cuprins de un fel de frenezie. Morniel se puse să răscolească tot dulapul şi să etaleze zeci de pînze peste tot în atelier. Domnul Glescu scotea din gît sunete de parcă ar fi încercat din răsputeri să se stăpînească să nu vomite.

„Nu înţeleg deloc”, zise el, fixînd cu privirea podeaua acoperită de picturi. „Toate acestea sînt în mod evident anterioare momentului în care v-aţi găsit stilul şi tehnica. Degeaba încerc să găsesc un SEMN care să anunţe geniul dumneavoastră latent... nu văd decît...” Îşi scutură capul ca şi cum ar fi vrut să alunge ameţeala care îl încerca.

„Şi aceasta?” întrebă gîfîind Morniel, pe care începea să-l cuprindă disperarea.

Domnul Glescu respinse cu amîndouă mîinile pînza pe care i-o arata Morniel. „Fie-vă milă, luaţi de aici lucrul acela!” Îşi privi din nou indexul. Am remarcat că punctul negru pulsa mult mai lent decît înainte. „Nu-mi mai rămîne decît puţin timp”, spuse el. „Şi nu înţeleg defel. Absolut deloc. Daţi-mi voie să vă arăt ceva, domnilor.”

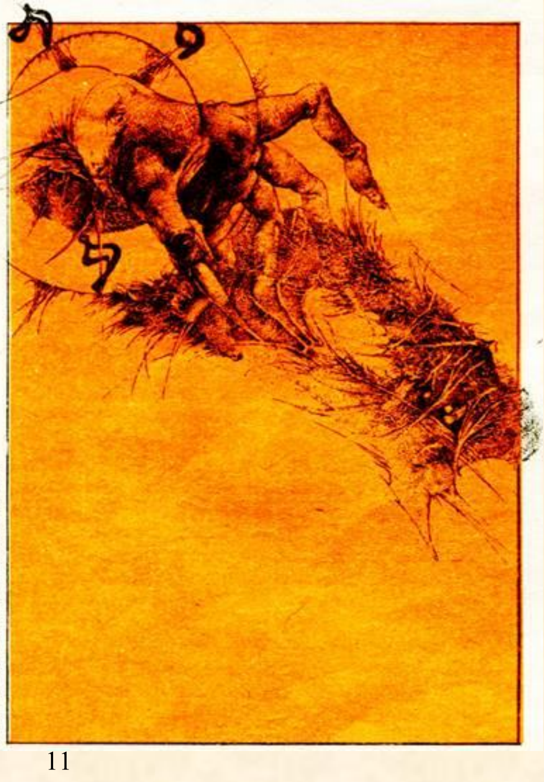

Desen de OLDRICH KULHANEK (R.S.C.)

*

Intră în cutia purpurie şi reveni aproape imediat cu o carte în mînă. Ne face semn să ne apropiem. Morniel şi cu mine privirăm pe deasupra umerilor săi. Paginile erau foarte albe şi netede, şi produceau, atunci cînd erau întoarse, un ţiuit ascuţit. Un lucru era în orice caz sigur – nu era hîrtie. În ce priveşte pagina de gardă:

□□
□□□□□□□□□

ÎNTREAGA OPERĂ PICTATĂ DE
MORNIEL MATHAWAY
(1928–1996)

□□
□□□□□□□□□

„Te-ai născut în ’28, nu?” îl întrebai. Morniel aprobă din cap. „În 23 mai 1928”. Ştiam la ce se gîndea şi făcui un calcul mental. Şaizeci şi opt de ani. Puţinor oameni le este dat să ştie cît timp le mai rămîne de trăit. Şaizeci şi opt de ani. Nu era prea rău. Domnul Glescu continua să întoarcă paginile pînă la prima reproducere. Chiar şi acum, cînd îmi amintesc de momentul în care am văzut-o, simt cum mi se înmoaie picioarele. Era un tablou non-figurativ, foarte colorat, cum nu mi-aş fi putut imagina niciodată că poate exista. Întreaga artă abstractă, începînd cu primii ani ai secolului, nu era decît o ucenicie penibilă, un joc de copii, pe lîngă **ACEEA.**

Nu puteai fi decît entuziasmat – chiar dacă ochii tăi erau obişnuiţi cu pictura figurativă, chiar dacă n-ai fi fost niciodată interesat de pictură, înainte.

Nu vreau să fiu sentimental, dar vă jur că ochii mi s-au umplut de lacrimi. Oricine nu era absolut insensibil la frumuseţe ar fi avut aceeaşi reacţie.

Nu însă şi Morniel. „Ah! ASTA!” exclamă el, ca şi cum ar fi fost străbătut brusc de o inspiraţie. „Trucurile de felul ăsta vă interesează! Ar fi trebuit să-mi spuneţi mai curînd.”

Domnul Glescu îl prinse pe Morniel de cămaşa lui jegoasă. „Vreţi să spuneţi că aveţi şi tablouri în acest stil?”

„Nu, nu TABLOURI, ci UN tablou. Unul singur. L-am făcut săptămîna trecută ca să mă distrez, cu titlu experimental. Cum n-am fost mulţumit de rezultat l-am făcut cadou unei tipe care locuieşte tot aici. Vreţi să-i aruncaţi

o privire?

„Oh, da! neapărat!”

Morniel îi luă cartea din mînă şi o aruncă neglijent pe pat. „Atunci, haideţi. Nu durează mai mult de un minut, două.”

*

În timp ce coboram scările spre fata indiană de care era vorba, eram cum nu se poate mai nedumerit. Un lucru era sigur – la fel de sigur ca acela că Geoffrey Chaucer a trăit înaintea lui Algernon Swinburne. Nimic din ceea ce făcuse Morniel (sau avea capacitatea să facă vreodată) nu ajungea nici pe departe la nivelul reproducerii pe care o văzusem. Şi, în ciuda fanfaronadelor sale, în ciuda inepuizabilei sale vanităţi, trebuie s-o fi ştiut la fel de bine ca şi mine.

Două etaje mai jos, el se opri în faţa unei uşi şi ciocăni. Aşteptă cîteva secunde, apoi bătu din nou. Nimeni nu veni să deschidă. „La naiba!” făcu el. „Nu-i acasă. Sînt sigur că pînza aceea v-ar fi interesat.”

„Absolut!” îi răspunse cu ardoare domnul Glescu. „Ţin neapărat să văd ceva care anunţă marea dumneavoastră perioadă. Dar îmi mai rămîne aşa de puţin timp...”

Morniel pocni din degete. „Aşteptaţi, am o idee! Anita are două pisici de care m-a rugat să am grijă cît lipseşte ea şi mi-a dat o cheie. Urc şi o caut la repezeală.”

„De acord, dar, vă rog, grăbiţi-vă.”

Chiar înainte de a dispare după cotul scării, Morniel se întoarse şi-mi făcu un imperceptibil semn cu ochiul. Cunoşteam bine acest semn, pe care-l utiliza cu prilejul „expediţiilor” noastre prin prăvălii. Însemna – „Ţine-l de vorbă.”

Am înţeles pe loc, de ce. CARTEA. Îl văzusem de prea multe ori pe Morniel în acţiune... Nu întîmplător aruncase el cartea pe pat. A urcat din nou s-o ascundă şi, cînd domnul Glescu va fi obligat să plece – ei bine, cartea va fi de negăsit, şi cu asta basta!

Mare şmecher, nu? Oh, da, şi chiar mai mult încă – Morniel Mathaway va picta operele lui Morniel Mathaway.

Nu, nu le va picta. LE VA COPIA.

Cu toate acestea, ascultînd de semnal, am început automat să vorbesc.

„Pictaţi şi dumneavoastră, domnule Glescu?”

Eram sigur că subiectul acesta o să prindă. Nu m-am înşelat.

„Vă închipuiţi! Bineînţeles, cînd eram tînăr, vroiam să devin un artist –

cea mai mare parte dintre critici încep astfel – ba chiar am mîzgălit ceva pînze, însă ieşeau prost, foarte prost! Mi-am dat seama că era mult mai uşor să scrii despre pictura altora decît s-o faci tu însuti. Într-o bună zi, citind o biografie de-a lui Mathaway, am înţeles că-mi găsisem calea. Mă simţeam foarte aproape, nu numai de pictura sa, dar la fel de mult şi de personalitatea lui. Era cineva pe care aş fi dorit într-adevăr să-l cunosc. De altfel, trebuie să spun că sînt destul de surprins. E puţin cam diferit de cum mi-l imaginam.”

„NU-i aşa?”

„Desigur, istoria dă o anumită statură, o aureolă romantică. Observîndu-l bine, de altfel, pot să ghicesc unele trăsături care, idealizate... dar n-ar trebui să continui pe acest subiect, domnule Dantzinger, în definitiv, sînteţi prietenul lui.”

„Fără nici o îndoială, cel mai bun pe care-l are pe lumea asta”, îi răspunsei. „Ceea ce nu înseamnă mare lucru.”

*

Continuînd să conversez, îmi spărgeam capul să înţeleg situaţia. Şi, cu cît reflectam mai mult, cu atît îmi era mai puţin clar. Era mult prea paradoxal. Cum putea Morniel Mathaway deveni celebru peste cinci sute de ani, pictînd nişte pînze pe care le văzuse pentru prima oară într-o carte publicată acum cinci sute de ani? Cine pictase acele reproduceri? Morniel Mathaway? Asta era ceea ce spunea cartea şi, posedînd cartea, fără îndoială că le va picta. Copiind reproducerile cărţii. Dar cine pictase atunci operele originale?

Domnul Glescu aruncă o privire indexului său şi se întunecă la faţă. „Cerule! Timpul meu e aproape epuizat!”

Se repezi pe scări, urcîndu-le cîte patru odată, îl urmai, pregătindu-mă pentru scena care ne aştepta în legătură cu cartea. Nu mă bucuram deloc, trebuie s-o spun, fiindcă îl găseam pe domnul Glescu foarte simpatic.

Carta nu mai era pe pat, bineînţeles. Alte două lucruri lipseau, de asemenea – maşina de călătorit în timp şi Morniel Mathaway.

„A plecat cu ea!” exclamă oripilat domnul Glescu. **„M-a abandonat aici!** Şi-a dat seama că era suficient să închizi uşa pentru a o face să se întoarcă!”

„Da, da, e foarte şiret”, am zis cu amărăciune. Nu dorisem asta. Dacă aş fi ştiut ce punea la cale, nu l-aş fi ajutat nici în ruptul capului. Există nişte limite!

„Şi o să găsească fără îndoială o istorie perfect plauzibil pe care s-o îndruge contemporanilor dumneavoastră ca să explice ce s-a întîmplat. De ce să trăiască o viaţă de muncă şi mizerie în secolul XX cînd poate fi un adevărat erou adulat de toţi în vremea dumnevoastră?”

„Fără îndoială, dar ce se va întîmpla dacă îi vor cere să picteze fie şi un singur tablou?”

„Oh, le va zice probabil că şi-a desăvîrşit opera şi că nu mai are nimic de adăugat. O să ţină conferinţe despre el însuşi. Nu vă faceţi griji pentru el. Are să se descurce de minune. Mai curînd mă îngrijoraţi dumneavoastră. Aţi rămas prins aici pentru totdeauna. Dacă nu cumva vor veni să vă caute?

Domnu Glescu clătină amărît din cap. „Nici o şansă. Fiecare beneficiar al premiului trebuie să semneze că disculpă Fundaţia de orice responsabilitate în cazul cînd nu va reveni. Maşina nu poate fi folosită decît o dată la cincizeci de ani. Iar peste cincizeci de ani unui alt savant i se va da posibilitatea să asiste la luarea Bastiliei, la naşterea lui Budha sau la altceva de genul ăsta. Nu, nu, sînt bine şi frumos blocat aici, cum aţi arătat aşa de bine. E chiar aşa de groaznic să trăieşti în această epocă?”

Îl bătui consolator pe umăr. (Mă simţeam foarte vinovat, ca să fiu sincer). „Nu-i chiar aşa de groaznic. Bineînţeles, aveţi nevoie de un document de identitate, şi nu va fi deloc uşor să faceţi rost de unul. Şi pe urmă e posibil ca FBI-ul sau serviciile de emigrare să aibă cîteva întrebări de pus. La urma urmei, aţi intrat clandestin, într-un fel, în această ţară.”

„Dumnezeule!” exclamă el. „Şi asta nu vi se pare groaznic...”

*

În acel moment mi-a venit o idee. „Staţi aşa! poate că am găsit o soluţie! Uitaţi cum facem; Morniel are o carte de muncă – a lucrat cîteva săptămîni, acum doi ani. Iar în acest sertar are certificatul de naştere şi celelalte acte. De ce nu v-aţi substitui lui? NU EL o să fie cel care o să vină vreodată să spună că sînteţi un impostor!”

„Credeţi că ar fi posibil? Ce-o să spună părinţii, prietenii, familia...”

Desen de OLDRICH KULHANEK (R.S.C.)

„Părinţii lui sînt morţi; ceilalţi membri ai familiei sale, dacă există, nu vin niciodată să-l vadă. În ceea ce priveşte prietenii, nu mă are decît pe mine.” Îl examinai îndeaproape pe domnul Glescu. „Sînt sigur că o să vă descurcaţi. Lăsaţi să vă crească barba. La nevoie, va trebui s-o vopsiţi puţin, s-o faceţi ceva mai blondă. Aceste mici detalii se vor aranja uşor. Cel mai greu va fi să vă cîştigaţi traiul. Ca specialist în Morniel Mathaway şi în curentele artistice care au fost influenţate de el, n-o să cîştigaţi prea grozav, pentru moment.”

Dintr-o dată, mă apucă de reverele hamei. „Aş putea să pictez! Am visat întotdeauna să devin pictor. Nu prea am talent, o ştiu, dar cunosc o mulţime de inovaţii stilistice, de noutăţi grafice, pe care epoca voastră le ignoră total. Chiar fără talent, asta ar trebui să fie suficient ca să-mi permită să trăiesc ca pictor de categoria a treia sau a patra.”

*

A fost suficient, asta da! Nu pentru categoria a treia sau a patra, ci pentru prima. Domnul Glescu-Morniel Mathaway este cel mai mare pictor al vremii noastre. Şi cel mai nefericit.

„Dar ce-i apucă pe toţi aceşti oameni!” mi se confesă el după ultima sa expoziţie. „Să mă ridice astfel în slăvi! N-am nici un pic de talent adevărat. Totul e de mîna a doua în opera mea, TOTUL! Am încercat să fac o operă originală, o operă care să fie cu adevărat a mea, dar sînt atît de îmbibat de Mathaway încît nu reuşesc să-mi exprim propria personalitate, cu toate eforturile mele. Şi idioţii aceştia de critici care-mi aduc elogii delirante cînd opera mea nici măcar nu e de mine!”

„De cine e, atunci?” l-am întrebat.

„De Mathaway, bineînţeles!” spuse el cu amărăciune. „Am admis întotdeauna că un paradox temporal era imposibil – păcat că nu puteţi citi toată literatura ştiinţifică care există pe acest subiect; sînt biblioteci întregi. Specialiştii în timp afirmă că este imposibil ca un tablou, de exemplu, să fie copiat după o reproducere viitoare, fiindcă în cazul acesta n-ar exista autor. Dar asta e tocmai ce fac eu! Copiez, cartea aceea din memorie!”

Mi-ar fi plăcut să-i pot spune adevărul; este cu adevărat un băiat de valoare, mai ales dacă comparăm cu primul Mathaway, şi suferă aşa de mult...

Dar nu pot s-o fac.

Vedeţi dumneavoastră, ceea ce se întîmplă este că el încearcă deliberat să nu copieze aceste tablouri. Se străduieşte aşa de mult în această privinţă

încît nici măcar nu mai vrea să audă vorbindu-se despre acea carte sau să vorbească despre ea cu mine. De curînd, am reuşit totuşi să-i strecor cîteva vorbe şi ştiţi la ce concluzie am ajuns? Nici măcar nu-şi mai aduce aminte de ea, ca să zic aşa!

De altfel, lucrul acesta nu mă uimeşte deloc. EL este adevăratul Morniel Mathaway şi n-a existat niciodată vreun paradox temporal. Dar dacă i-aş spune vreodată că, în realitate, EL **PICTEAZĂ** aceste tablouri, în loc să le copieze din memorie, şi-ar pierde şi bruma de încredere în sine pe care o mai are.

Trebuie să-l las să creadă că e un fel de impostor, cînd în realitate este un mare artist.

„Haide nu-ţi face sînge rău”, îi repet mereu. „Principalul este că pictura asta se vinde.”

Traducere: DAN IORDACHE şi DAN MERIŞCA